

ХРОНІКА НАУКОВОГО ЖИТТЯ

ЗАХІДНО-УКРАЇНЬСЬКА НАРОДНА РЕСПУБЛІКА 1918–1923. ЕНЦИКЛОПЕДІЯ. Т. 2 : ОСНОВНІ КОНЦЕПЦІЇ

Микола ВІТЕНКО

Державний вищий навчальний заклад

“Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника”,

кафедра історії слов'ян та спеціальних історичних дисциплін,

вул. Шевченка, 57, 76018, Івано-Франківськ, Україна

e-mail: vitenko.mykola@pnu.edu.ua

DOI: 10.15330/gal.33.207-209

Сучасна Україна переживає складні процеси власного державотворення, які, попри певні нюанси, сприяють науковому переосмисленню подій Української революції початку ХХ ст. Це яскраво засвідчили події жовтня 2018 р. – січня 2019 р., коли у рамках відзначення столітнього ювілею утворення ЗУНР, проголошення Акту злуки УНР та ЗУНР відбулася презентація 1 тому видання “Західно-Українська Народна Республіка. Енциклопедія”, про яку повідомлялося у попередньому випуску часопису “Галичина”. Дана колективна праця була гідно оцінена науковим співтовариством і створила передумови для гідного продовження видавничого проекту.

Відповідно, наприкінці жовтня 2019 р. побачив світ другий том видання “Західно-Українська Народна Республіка. Енциклопедія”, у ньому продовжено висвітлювати складні питання становлення, розвитку і утвердження ЗУНР. Його офіційна презентація відбулася 12 грудня 2019 р. у Прикарпатському національному університеті ім. В. Стефаника. Місце презентації було обрано не випадково, адже саме у стінах нашого університету визріла ідея підготовки такого видання, формувалося ядро авторського колективу, який загалом представлений низкою університетів та академічних установ. Зокрема автори видання працюють в Інституті історії України НАН України, Інституті політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Кураса НАН України, Інституті народознавства НАН України, Інституті українознавства ім. І. Крип'якевича, Львівській національній науковій бібліотеці України ім. В. Стефаника НАН України, Канадському інституті українських студій, Київському національному університеті ім. Т. Шевченка, Львівському національному університеті ім. І. Франка, Прикарпатському національному університеті ім. В. Стефаника, Тернопільському національному педагогічному університеті ім. В. Гнатюка, Чернівецькому національному університеті ім. Ю. Федьковича.

Видання “Західно-Українська Народна Республіка. Енциклопедія” присвячене 100-літньому ювілею проголошення ЗУНР. Енциклопедія покликана задовольнити потреби української громадськості у максимально достовірному довідковому виданні з історії українських визвольних змагань 1918–1923 рр. у Наддністрянській Україні, підсумувати і узагальнити досягнуті здобутки національної історіографії, зробити їх доступними у науковому та навчальному процесі. Вона охоплює хронологічно період від проведення з'їзду нотаблів у м. Львові 25 лютого 1918 р., що стало першим кроком до утворення Західно-Української Народної Республіки, і до березня 1923 р., коли за рішенням Ради Послів держав Антанти Східна Галичина була передана під владу Польщі і настав новий етап українських національно-визвольних змагань. Видання висвітлює політичні, соціальні, економічні, релігійні, військові, воєнні та інші питання становлення та розвитку ЗУНР.

Основну масу джерел, які слугували основою цього видання, формують численні за кількістю і різноманітні за видами та змістом документи і матеріали, що збереглися в різних установах системи Національного архівного фонду України. Це, насамперед, документи Центрального державного архіву вищих органів влади та управління України, Центрального державного архіву громадських об'єднань України, Центрального державного історичного архіву України у м. Львів, Галузевого державного архіву Служби безпеки України, державних архівів

Вінницької, Закарпатської, Івано-Франківської, Львівської, Тернопільської, Чернівецької областей – регіону, де безпосередньо існувала Західно-Українська Народна Республіка або діяли її інституції. В Енциклопедії окремі документи й матеріали використано з фондів Центрального державного кінофотофоноархіву України імені Г. С. Пшеничного, державних архівів інших областей нашої країни. Автори Енциклопедії опрацювали чимало джерел з історії ЗУНР, які зберігаються в архівних установах зарубіжних держав: Австрії, Ватикану, Польщі, Німеччини, Російської Федерації, Чехії, США, Великої Британії, Франції. Найбільше їх зосереджено в Російському центрі збереження та вивчення документів новітньої історії, Російському державному військовому архіві (м. Москва, Російська Федерація), Центральному військовому архіві й Архіві актів нових у м. Варшава, Державному архіві у м. Перемишль (Польща), Загальному державному Адміністративному та Військовому архівах у м. Відень (Австрія), в архівах Інституту св. Климента Папи Українського католицького університету та Чину Святого Василя Великого в м. Рим (Італія), в архівах інших країн і приватних осіб. В Енциклопедії використано спогади і щоденники безпосередніх учасників, свідків та очевидців тих буремних подій, матеріали тогочасної вітчизняної і зарубіжної преси й колекцій періодичних видань, що нині стали раритетами; а також численні документальні публікації.

Другий том енциклопедії тематично охоплює статті від З до О. Для читача особливо цікавими будуть статті, які ґрунтовно аналізують найбільш важливі питання історії ЗУНР: “Загальна Українська Рада”, “Західно-Українська Народна Республіка”, “Історіографія Західно-Української Народної Республіки”, “Національно-демократична революція на західноукраїнських землях 1914–23: концепція”, “Лінія Бартеlemi”, “Лінія Керзона”, “Меморіальні поховання діячів Західно-Української Народної Республіки та вояків Української Галицької Армії”, “Місцеві органи державної влади й управління Західно-Української Народної Республіки”, “Міські субкультури періоду Західно-Української Народної Республіки”, “Опозиція в Західно-Українській Народній Республіці” та ін. Окремі з них фактично вперше порушують питання участі в українських визвольних змаганнях патріотичного духовенства, адвокатури, жінок, підлітків, представників міських субкультур, подальшої долі інвалідів УГА, проблем інтернування вояків і старшин УГА, історії комбатантських організацій, їхньої участі у подіях Другої світової війни. Цікавими для читачів є статті про створення у часи ЗУНР низки громадських інституцій, проведення з’їздів українських інженерів, педагогів, духівників, представників різних політичних партій, їхні намагання долучитися до процесів державотворення.

Надзвичайно актуальними виглядають статті присвячені українським військовим похованням часів Української революції, належного їх упорядкування, обліку, ушанування пам’яті загиблих українських героїв. Новаторськими статтями є матеріали, що порушують питання хронології Української революції, її етапів, ролі у загальноєвропейському та світовому історичному контексті; висвітлюють роль інформаційної війни навколо українського питання на міжнародній арені.

Окрім названих, у другому томі вміщено низку статей, присвячених архівним установам та музеям, що містять колекції оригінальних документів, пам’яток, пов’язаних з історією ЗУНР та УГА, статті, присвячені окремим громадським організаціям, товариствам, політичним партіям, чи на приклад політичним подіям, що відігравали важливу роль в облаштуванні життя Східної Європи (“Мінська мирна конференція”, “КОЗУЗ”), таборам військовополонених і інтернованих (“Йозефів”, “Кожухівський концтабір”, “Ліберець”, “Німецьке Яблонне”). Статті про трагедію полону УГА чітко демонструють, що за своїми масштабами вона якщо не перевищує, то є співмірною військовим злочинам під Катинню, а першими в’язнями і жертвами Соловецького архіпелагу, описаного О. Солженіциним, стали саме галицькі українці.

Доволі значна частина статей 2-го тому є біографічного характеру. Важливо, що вміщені у енциклопедії матеріали суттєво доповнюють і розширюють, доповнюють і уточнюють інформацію про життєвий шлях українських державних діячів, державних секретарів ЗУНР, міністрів УНР, делегатів УНРади, повітових і міських комісарів ЗУНР, командирів корпусів, бригад, полків, сотень УГА, визначних старшин та стрільців, що зробили значний вклад у визвольну боротьбу. Цікавими для читачів будуть маловідомі факти біографій видатних українських вчених, громадських, політичних діячів, що в тій чи іншій мірі доклалися до українського

державотворення. Їхній життєвий вибір, зроблений у складний час військових випробувань, визначив і їхню особисту, часто трагічну, подальшу долю і життєписи їхніх родин. Знаковими у цьому плані є біографії представників родин Загайкевичів, Заклинських, Залеських, Зарицьких, Заячківських, Зубрицьких, Іваницьких, Ільницьких, Ілюків, Індишевських, Кавулів, Кантемірів, Караванів, Кассянів, Кекешів, Кисілевських, Кобринських, Колтуняків, Коновальців, Конрадів, Коссаків, Красноперів, Крушельницьких, Левицьких, Лепких, Лопатинських, Лянгів, Макарушок, Мартинців, Навроцьких, Нестайків, Нижанківських, Носковських, Огоновських, Омеляновичів-Павленків, Охримовичів та багатьох інших. Вони є взірцем, коли до захисту України від ворогів долучалися батьки, їхні сини і доньки, онуки. Вони як правило не припиняли боротьби за українську державу до кінця свого життя.

Безпрецедентні приклади патріотизму, героїзму описано у статтях про Ірину Климкевич (Шмігельську), Омеляна Ковча, Варвари і Матвія Кундів, Івана Макуха, Миколи Мариновича, Софії Монджейовської та ін. Характерно, що значна частина героїв видання “Західно-Українська Народна Республіка. Енциклопедія” раніше не були відомі широкому колу читачів, а їхня доля тривалий час замовчувалася. Зараз їхні імена повертаються додому. Таким наприклад є Теодор Марітчак, літописець УГА, брат українського політичного діяча Олександра Марітчака, – людина унікальної і сповненої драматизмом долі.

Цікавими є й біографії дослідників ЗУНР, які зробили особливо помітний внесок у вивчення її історії – Олександра Карпенка, Кіма Науменка та ін., що в умовах радянського тоталітаризму не лише зуміли зберегти інтерес науковців до тематики визвольних змагань, зібрали величезну кількість першоджерел, унікальних документів і матеріалів, а й заклали підвалини для теперішніх поглиблених наукових досліджень історії Західно-Української Народної Республіки.

У числовому виразі другий том охоплює понад 830 сторінок і вміщає 1029 статей, що належать 142 авторам. Не применшуючи внеску інших авторів у загальний проект, серед колективу особливо хотілося б виокремити тих, хто підготував десятки, а то й сотні статей до 1-го та 2-го томів, чим власне сформував “обличчя видання”, це насамперед: Володимир Великочий, Петро Гуцал, Микола Генік, Руслан Делятинський, Сергій Дерев’яно, Оксана Дрогобицька, Олеся Дроздовська, Олег Єгрешій, Олег Жерноклеєв, Степан Кобута, Андрій Королько, Микола Кугутяк, Микола Лазарович, Микола Литвин, Олексій Лупандін, Іван Монолатій, Олег Павлишин, Богдан Паска, Іван Патер, Ігор Райківський, Петро Сіреджук, Володимир Старик, Ігор Соляр, Ігор Цепенда, Лілія Щербін та ін. Дане видання завдяки їм є результатом великої відповідальної колективної праці.

Пропоноване видання, підготовлене до 100-річчя утворення ЗУНР, адресоване українській молоді, студентству, науковцям, учителям, широкому загалові, усім, для кого українська історія є джерелом не тільки знань, а й патріотичного натхнення та насаги до суспільної праці. За масштабами охоплення проблеми Енциклопедія не має аналогів в українській історіографії. Її зміст підпорядкований єдиній меті: на основі наукового підходу, використовуючи нові джерела і фотодокументи, надбання сучасної української і зарубіжної історіографії, відтворити в енциклопедичному форматі складну й величезну сторінку з літопису українського державотворення; за допомогою описових та ілюстративних засобів показати різноманітні сторони державного, суспільного та повсякденного життя наших дідів і прадідів. Суть і дух Енциклопедії спрямовані на всебічне поліфонічне висвітлення різних аспектів історичного буття українського народу колишньої Австро-Угорської імперії, який спромігся не тільки голосно заявити, а й практично реалізувати власну державницьку ідею. Водночас презентована Енциклопедія є щирою даниною пам’яті сучасного покоління громадян України десяткам тисяч борців, які віддали своє життя за свободу рідного краю і народу, за його право жити у власній вільній незалежній суверенній і соборній Українській державі.

Видання узагальнює і підсумовує науковий доробок зунрознавців, закладає підвалини для подальших пошуків та накреслює коло майбутніх досліджень. Авторський колектив, редакційна рада та редакційна колегія продовжують роботу над наступними томами видання.